Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Географічний факультет

Кафедра фізичної географії, геоморфології та палеогеографії

"ЗАТВЕРДЖУЮ"
Декан
_____Мирослав ЗАЯЧУК

"31" серпня 2026 року

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
Глобальні зміни довкілля і сталий розвиток

Обов'язкова

Освітньо-професійна програма «Геосистеми та георизики»

Спеціальність Е4 Науки про Землю

Галузь знань Е Природничі науки

Рівень вищої освіти перший бакалаврський

Факультет Географічний

Мова навчання українська

Чернівці 2026 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Глобальні зміни довкілля і сталий розвиток» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Геосистеми та георизики», Е4 Науки про Землю, Е Природничі науки, математика та статистика, затвердженої Вченою радою Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол № 13 від «28» серпня 2026 року)

Розробник: Ірина ДОБИНДА, к. геогр. н., асистент

Викладач (чі): що забезпечує читання даної навчальної дисципліни
Ірина ДОБИНДА, к. геогр. н., асистент

Погоджено з гарантом ОП «Геосистеми та георизики» **Яна ПОП'ЮК**

Затверджено на засіданні кафедри фізичної географії, геоморфології та палеогеографії
Протокол № 1 від «31» серпня 2026 року

Завідувач кафедри **Дарія ХОЛЯВЧУК**

Схвалено методичною радою географічного факультету
Протокол № 1 від «31» серпня 2026 року

Голова методичної ради
географічного факультету **Наталя АНДРУСЯК**

Мета навчальної дисципліни: вивчення курсу ***«Глобальні зміни довкілля і сталий розвиток»*** є формування у студентів системного розуміння сучасних глобальних екологічних проблем, причин і наслідків змін у природному середовищі, а також засвоєння теоретичних засад і практичних інструментів концепції сталого розвитку як стратегії гармонізації взаємовідносин суспільства і природи. У результаті опанування дисципліни студенти повинні усвідомити масштаби та динаміку антропогенних трансформацій геосистем, зрозуміти міждисциплінарний характер глобальних викликів людства та оволодіти базовими знаннями для оцінки стану довкілля й пошуку шляхів його збереження у контексті сталого розвитку. Вивчення курсу передбачає формування у студентів уявлень про основні засади природокористування й охорони природи, суспільне значення ресурсозбереження та природоохоронної діяльності.

Дисципліна включає відомості про природне середовище як джерело ресурсів, необхідних для життєдіяльності людства, а також про необхідність максимального збереження земної природи як запоруки його існування.

Завдання курсу: сформувати у студентів чіткі поняття і уявлення про природне довкілля як невід'ємну умову життя людини, середовище її існування та джерело всіх необхідних ресурсів для суспільного виробництва, розкрити предмет, методи і місце дисципліни «Глобальні зміни довкілля і сталий розвиток» в системі географічних знань, висвітлити її положення.

Пререквізити. Пререквізитом для даного курсу є базові шкільні знання з загальної географії, екології та природознавства.

Результати навчання

У результаті вивчення дисципліни ***«Глобальні зміни довкілля і сталий розвиток»*** у студентів повинні бути сформовані такі компетентності (згідно ОПП):

Загальні компетентності:

- ЗК08. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.;
- ЗК11. Прагнення до збереження природного навколишнього середовища.

Спеціальні (фахові) компетентності:

- ФК20. Здатність проводити моніторинг природних процесів.;
- ФК22. Здатність до планування, організації та проведення досліджень і підготовки звітності;
- ФК25. Здатність комплексного бачення генезису і розуміння перебігу небезпечних природних явищ і процесів у геосферах та аналізу поведінки населення під час екстремальних і кризових ситуацій;
- ФК27. Здатність визначати специфіку і географію несприятливих і небезпечних природних явищ і процесів.;
- ФК28. Здатність пояснювати роль людини у змінах природного середовища і її значенні у перебігу природних небезпечних процесів і явищ.

Програмні результати навчання на основі освітньої програми "Географія":

- *Результат ПРН13.* Уміти доносити результати діяльності до професійної аудиторії та широкого загалу, робити презентації та повідомлення;
- *Результат ПРН14*. Брати участь у розробці проектів і практичних рекомендацій в галузі наук про Землю;
- *Результат ПРН19.* Вміти здійснювати комплексний аналіз перебігу природних небезпечних процесів і явищ;
- *Результат ПРН 21.* Вміти визначати й аналізувати географічну специфіку природних небезпечних процесів і явищ;

 Результат ПРН22. Вміти обґрунтовувати роль людини у перебігу несприятливих природних процесів і явищ та їхні наслідки.

Опис навчальної дисципліни
Загальна інформація

Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість		Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
Денна	1	1	5	150	30	30	-	-	90	-	залік

Структура змісту навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Теми лекційних занять	**ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. ГЛОБАЛЬНІ ЗМІНИ ДОВКІЛЛЯ: ПРИЧИНИ, ПРОЯВИ, НАСЛІДКИ**					
Тема 1. Вступ до курсу. Предмет, завдання та методи вивчення глобальних змін довкілля	**8**	**2**	2			7
Тема 2. Історія розвитку природоохоронної справи в світі та в Україні	**12**	**2**	4			8
Тема 3. Глобальні екологічні проблеми та основні джерела забруднення навколишнього середовища	**12**	**2**	4			8
Тема 4. Охорона повітряного середовища та проблеми використання водних ресурсів світу	**6**	**2**				7
Тема 5. Деградація земель та ґрунтів та втрата біорізноманіття	**10**	**2**	4			7
Тема 6. Урбанізація та глобальні зміни довкілля	**8**	**2**				8
Разом за ЗМ1	**71**	**12**	**14**			**45**

Теми лекційних занять	Змістовий модуль 2. СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЯК СТРАТЕГІЯ ЛЮДСТВА					
Тема 1. Концепція сталого розвитку: історія, принципи, ключові документи (ООН, Ріо-1992, Порядок денний-2030)	**8**	**2**	4			6
Тема 2. Цілі сталого розвитку: глобальний вимір і регіональні особливості	**8**	**2**				8
Тема 3**.** Стале природокористування: ресурси лісу, води, землі, надр	12	2	4			8
Тема 4. Екологічна політика і міжнародне співробітництво	**6**	**2**				4
Тема 5. Основні поняття охорони природи та збалансованого природокористування	**6**	**2**	4			4
Тема 6. Принципи раціонального природокористування	**2**	**2**				2
Тема 7. Екомережа та ПЗФ України	**12**	**4**	4			5
Тема 8. Екологічна безпека і глобальні ризики (техногенні катастрофи, пандемії, воєнні конфлікти)	**10**	**2**				8
Разом за ЗМ 2	**79**	**18**	**16**			**45**
Усього годин	**150**	**30**	**30**			**90**

Тематика лекційних занять з переліком питань

№	Назва теми
1.	Вступ до курсу. Предмет, завдання та методи вивчення глобальних змін довкілля
2.	Історія розвитку природоохоронної справи в світі та в Україні (*Перші витоки природоохоронних ідей; Охорона природи за часів Київської Русі; Охорона природи в XVIII-XXст..;* Охорона природи в незалежній Україні)
3.	Глобальні екологічні проблеми та основні джерела забруднення навколишнього середовища (*Поняття глобальних екологічних проблем; Основні глобальні екологічні проблеми; Основні джерела забруднення навколишнього середовища*)
4.	Охорона повітряного середовища та проблеми використання водних ресурсів світу (*Забруднення атмосфери та класифікація забруднень атмосфери; Негативні наслідки забруднення атмосфери та шляхи її захисту; Джерела забруднення гідросфери; Світові проблеми прісної води; Антропогенний вплив на води Світового океану)*
5.	Деградація земель та ґрунтів та втрата біорізноманіття (*Ґрунт - основний засіб виробництва в сільському господарстві. Охорона ґрунтів від виснаження; Забруднення та засмічення грунтів; Поняття про біологічне різноманіття; Функції рослинного світу в біосфері. Лісистість та охорона лісів*)

6.	Урбанізація та глобальні зміни довкілля (*Поняття урбанізації; Вплив урбанізації на довкілля; Урбанізація та глобальні екологічні проблеми; Стратегії управління впливом урбанізації на довкілля*)
7.	Концепція сталого розвитку: історія, принципи, ключові документи (ООН, Ріо-1992, Порядок денний-2030)
8.	Цілі сталого розвитку: глобальний вимір і регіональні особливості (*Глобальні цілі сталого розвитку; Глобальний вимір ЦСР; Регіональні особливості реалізації ЦСР*)
9.	Екологічна політика і міжнародне співробітництво (*Поняття екологічної політики; Мета і завдання екологічної політики; Міжнародне співробітництво в екологічній сфері*)
10.	Основні поняття охорони природи та збалансованого природокористування (*Основні поняття природокорустивання і раціонального природокористування; Сутність охорони природи; Значення раціонального природокористування та охорони природи*)
11.	Принципи раціонального природокористування (*Принципи раціонального природокористування; Регулювання природокористування і охорони природи*)
12.	Екомережа та ПЗФ України (*Поняття та сутність екомережі; Всеукраїнська та Всеєвропейська екомережі; Природно-заповідний фонд України*)
13.	Екологічна безпека і глобальні ризики (*Поняття та сутність екологічної безпеки; Пандемії; природні небезпеки; техногенні катастрофи*)

Теми (ключові завдання) практичних занять

№	Назва теми
1	Основні поняття курсу «***Глобальні зміни довкілля і сталий розвиток***» Вивчити всі поняття, для того щоб розуміти насамперед роль кожної людини та й соціуму вцілому, у глобальних змінах
2	Мінеральні ресурси України та питання їхнього використання Знати місцезнаходження основних родовищ мінеральних багатств України та з'ясувати основні проблеми, які пов'язані з їхнім видубутком
3	Водні ресурси України та питання їхнього використання і охорони Знати поширення поверхневих вод України та з'ясувати основні проблеми, які пов'язані з їхнім використанням
4	Земельні ресурси України та еколого-економічні питання їхнього використання Знати поширення зональних та азональних типів грунтів в Україні та з'ясувати основні проблеми, які пов'язані з їхнім використанням
5	Кліматичні ресурси України. Біологічні ресурси та еколого-економічні питання їх використання Знати поширення основних типів рослинності та найпоширеніших порід дерев в Україні та з'ясувати основні проблеми, які пов'язані з їхнім використанням
6	Фізико-географічне районування України Вивчити фізико-географічне районування України в розрізі фізико-географічних областей
7.	Природно-заповідний фонд України З'ясувати у чому відмінності між категоріями та об'єктами ПЗФ України та знати більшість об'єктів із найвищих категорій (біосферний заповідник, природний заповідник, НПП) та приклади до решти

Самостійна робота студента

Самостійна робота здобувачів вищої освіти дозволяє студентам самостійно повторювати і глибше розуміти матеріал, який був розглянутий на лекціях та практичних заняттях, а також

самостійно опрацьовувати ті питання, які на лекціях відводяться на самостійне опрацювання. Результати виконання самостійної роботи враховуються у процесі підсумкового і поточного контролю.

№	Назва теми	Завдання для самостійної роботи	Кількість годин
1	Вступ до курсу. Предмет, завдання та методи вивчення глобальних змін довкілля	Дати характеристику глобальним змінам довкілля (опитування)	4
2	Історія розвитку природоохоронної справи в світі та в Україні	Подати в табличному вигляді основні етапи розвитку природоохоронної справи в Україні (опитування)	6
3	Глобальні екологічні проблеми та основні джерела забруднення навколишнього середовища	З'ясувати, що є основними забруднювачами природи (опитування)	6
4	Охорона повітряного середовища та проблеми використання водних ресурсів світу	Подати у табличному вигляді забруднення і наслідки атмосфери та гідросфери (опитування)	4
5	Деградація земель та ґрунтів та втрата біорізноманіття	Подати у табличному вигляді чинники, що впивають на деградацію грунтів і втрату біоріноманіття (опитування)	4
6	Урбанізація та глобальні зміни довкілля	З'ясуйте роль урбанізації на природу (опитування)	6
7	Концепція сталого розвитку: історія, принципи, ключові документи (ООН, Ріо-1992, Порядок денний-2030)	Підготуйте доповідь і презентацію по реалізації концепції сталого розвитку по одній із країн-членів (опитування, обговорення в групі)	2
8	Цілі сталого розвитку: глобальний вимір і регіональні особливості	Опишіть цілі сталого розвитку (опитування, обговорення в групі)	6
9	Екологічна політика і міжнародне співробітництво	Дайте характеристику ролі міжнародного співробітництва у екологічній сфері (опитування)	6
10	Основні поняття охорони природи та збалансованого природокористування	З'ясуйте роль раціонального природокористування та охорони природи у глобальних змінах природи (опитування)	4
12	Екомережа та ПЗФ України	У табличні формі порівняйте екомережу і ПЗФ України (опитування, обговорення в групі)	4
13	Екологічна безпека і глобальні ризики	Подати у табличному вигляді основні глобальні ризики сьогодні і стратегію їхнього подолання (обговорення в групі)	8

Методи навчання

Під час викладання курсу «***Глобальні зміни довкілля і сталий розвиток***» залучається низка освітніх технологій, зокрема, інформаційно-комп'ютерні технології, інтерактивні заняття (заняття дискусійна група, заняття з навчанням одних студентів іншими), інтегровані заняття.

Методи формування знань студентів: розповідь, пояснення, ілюстрація, проблемний виклад, частково-пошукові та дослідницькі методи, презентації, бесіди і дискусії, спрямовані на активізацію і стимулювання навчально-пізнавальної діяльності студентів. Методи формування практичних умінь і

навичок: робота з контурними картами, атласами, розробка схем, таблиць, складання словника, аналіз джерельної бази, практичне виконання вправ.

Система контролю та оцінювання

Критерієм успішного проходження здобувачем освіти підсумкового оцінювання може бути досягнення ним мінімальних порогових рівнів оцінок за кожним запланованим результатом навчання навчальної дисципліни, за умови, що кожна тема повинна бути здана хоча би на мінімальну оцінку. Роботи, які здаються невчасно без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (75% від можливої максимальної кількості балів за вид діяльності балів).

Засоби оцінювання

Засобами оцінювання та демонстрування результатів навчання можуть бути:

- контрольні роботи;
- стандартизовані тести;
- реферати;
- графічні роботи;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- контрольні роботи.

При вивченні дисципліни «***Глобальні зміни довкілля і сталий розвиток***» рекомендується використовувати такі методи і форми контролю:

1. Для контролю засвоєння лекційного матеріалу: письмові модульні контрольні роботи; поточне тестування; оцінка за індивідуальне навчальне завдання; підсумковий усний екзамен (залік).

2. Для контролю і оцінювання практичних робіт: практична перевірка і оцінювання кожної практичної роботи.

3.Додатково : звіти, реферати, проєкти (наскрізні проекти; індивідуальні та командні проекти; поточний та підсумковий тестовий контроль; залік.

З навчальної дисципліни навчальним планом передбачена форма контролю – **письмовий залік.**

Контрольні заходи включають поточний та підсумковий контроль знань студента. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних та інших видів занять, написання модульних робіт, самостійної роботи і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі.

Облік успішності за формами поточного контролю знань за двома модулями в межах академічних груп проводиться за такими видами роботи студента:

- комп'ютерне тестування,
- письмове визначення основних понять,
- контрольні роботи, самостійні роботи,

виконання усіх практичних робіт.

Критерії оцінювання поточного та підсумкового контролю

Загальна кількість балів, яку студент може отримати у процесі вивчення дисципліни протягом семестру, становить 100 балів, з яких 60 балів студент набирає при поточних видах контролю і 40 балів – у процесі підсумкового виду контролю (**заліку**).

Кількість балів за кожний навчальний елемент виводиться із суми поточних видів контролю. Кількість балів за змістовний модуль дорівнює сумі балів, отриманих за навчальні елементи даного модуля. Максимальна кількість балів складає: за 1 модуль – **20**; 2 модуль – **20** балів; практичний модуль – **20**.

Підсумкова оцінка за навчальну дисципліну, з якої складається іспит, виводиться із суми балів поточного контролю за модулями (до 60 балів) та модуля-контролю (заліку) – до 40 балів.

Відповідно до вимог Болонської угоди проводиться місцева (національна) шкала визначення оцінок і шкала ECTS. Для їх порівняння використовується вищенаведена таблиця.

Студент, який не отримав позитивні оцінки за підсумками роботи над кожним модулем, вважається не атестованим та не допускається до складання заліку. Допущеним до складання заліку студент може бути лише у разі відпрацювання всього матеріалу, передбаченого навчальним планом у повному обсязі, або тієї частини навчального матеріалу, за який отримано незадовільну оцінку, або за яким він не атестований.

Поточне оцінювання (*аудиторна та самостійна робота*)													Кількість балів (залік)	Сумарна к-ть балів
Змістовий модуль №1						Змістовий модуль № 2							Практичний модуль	
Т1	Т2	Т3	Т4	Т5	Т6	Т7	Т8	Т9	Т10	Т11	Т12	Т13	20	40	100
4	3	3	3	3	4	3	3	2	3	3	3	3			

Примітка: самостійна робота оцінюється під час модульної роботи і оцінюється у 0,5 бала

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	Оцінка (бали)	**Пояснення за розширеною шкалою**
Зараховано	A (90-100)	**«Зараховано»**
Зараховано	B (80-89)	**«Зараховано»**
	C (70-79)	**«Зараховано»**
Зараховано	D (60-69)	**«Зараховано»**
	E (50-59)	**«Зараховано»**
Незараховано	FX (35-49)	**«Незараховано»** з можливістю повторного складання
	F (1-34)	**«Незараховано»** з обов'язковим самостійним опрацюванням освітнього компоненту до перескладання

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ Й КОНТРОЛЮ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

1. Дайте визначення глобальних екологічних проблем.
2. Дайте визначення екологічної безпеки.
3. Дайте визначення основних понять природокористування та раціонального природокористування.
4. Дайте визначення поняття «біологічне різноманіття».

5. Дайте визначення поняття «урбанізація».
6. Назвіть основні принципи раціонального природокористування.
7. У чому особливості розвитку охорони природи в XVIII–XX ст.?
8. У чому полягає глобальний вимір ЦСР?
9. У чому полягає міжнародне співробітництво в екологічній сфері?
10. У чому полягають світові проблеми прісної води?
11. У чому сутність охорони природи?
12. Чому ґрунт є основним засобом виробництва в сільському господарстві?
13. Що є предметом вивчення дисципліни «Глобальні зміни довкілля і сталий розвиток»?
14. Що таке екологічна політика?
15. Що таке екомережа і яка її сутність?
16. Що таке концепція сталого розвитку?
17. Як антропогенна діяльність впливає на води Світового океану?
18. Як здійснювалася охорона природи за часів Київської Русі?
19. Як здійснюється регулювання природокористування і охорони природи?
20. Як класифікують забруднення атмосфери?
21. Як оцінюється стан лісистості та які є основні напрями охорони лісів?
22. Яке значення має природно-заповідний фонд України
23. Яке значення мають раціональне природокористування та охорона природи для сталого розвитку?
24. Який вплив урбанізація має на довкілля?
25. Які були перші витоки природоохоронних ідей у світі?
26. Які види забруднення та засмічення ґрунтів ви знаєте?
27. Які глобальні екологічні проблеми зумовлені урбанізацією?
28. Які досягнення та проблеми охорони природи в незалежній Україні?
29. Які є глобальні цілі сталого розвитку (ЦСР)?
30. Які існують регіональні особливості реалізації ЦСР?
31. Які існують стратегії управління впливом урбанізації на довкілля?
32. Які ключові міжнародні документи заклали основи сталого розвитку (ООН, Ріо-1992, Порядок денний-2030)?
33. Які мета і завдання екологічної політики?
34. Які методи використовуються у вивченні глобальних змін довкілля?
35. Які негативні наслідки має забруднення атмосфери?
36. Які основні глобальні екологічні проблеми сучасності?
37. Які основні джерела забруднення атмосфери?
38. Які основні джерела забруднення гідросфери?
39. Які основні джерела забруднення довкілля?
40. Які основні завдання курсу?
41. Які основні заходи охорони ґрунтів від виснаження?
42. Які основні принципи сталого розвитку?
43. Які особливості Всеукраїнської та Всеєвропейської екомереж?
44. Які пандемії становлять загрозу для людства?
45. Які природні небезпеки загрожують сучасному світу?
46. Які техногенні катастрофи мають глобальні наслідки?
47. Які функції рослинного світу в біосфері?
48. Які шляхи захисту повітряного середовища?

Зарахування результатів неформальної освіти

Відповідно до «Положення про взаємодію формальної та неформальної освіти, визнання результатів навчання (здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти, в системі формальної освіти) у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича

(протокол №16 від 25 листопада 2024 року)» (https://www.chnu.edu.ua/media/4g5fzssb/poriadok-vyznannia-rezultativ-navchannia-zdobutykh-shliakhom-neformalnoi-ta-abo-informalnoi-osvity.pdf) допускається зарахування навчальних елементів, а також отримання додаткових балів за результатами неформальної освіти:

– проходження безкоштовних навчальних тренінгів (вебінарів, семінарів), що проводяться на низці українських фахових платформ, за умови отримання безкоштовного сертифікату.

Результати зараховуються лише для відповідних тем лекційних і семінарських занять, практичних і лабораторних завдань даної навчальної дисципліни у кількості балів, що виділяються на цей навчальний елемент.

Рекомендована література

Базова

1. Білорус, О. Г., & Мацейко, Ю. М. (2005). *Глобальна перспектива і сталий розвиток: (Системні маркетол. дослідж.)*. МАУП.
2. Боголюбов, В. М. (Ред.), Клименко, М. О., Мельник, Л. Г., & Ракоїд, О. О. (2018). *Стратегія сталого розвитку*. ВЦ НУБіП України.
3. Бортник, С. Ю., & Лаврук, Т. М. (2024). *Просторове планування і сталий розвиток: Навчальний посібник для здобувачів освітнього рівня «бакалавр», ОП «Ґрунтознавство, управління земельними ресурсами та територіальне планування»*.
4. Горбач, Л. М., & Гончаренко, М. Ф. (2023). *Сталий розвиток: сучасна парадигма, реалії і перспективи*. Кондор.
5. Грицик, В., Канарський, Ю., & Бедрій, Я. (2009). *Екологія довкілля. Охорона природи*. Кондор.
6. Джигирей, В. С., Сторожук, В. М., & Яцюк, Р. А. (2000). *Основи екології та охорона навколишнього природного середовища (Екологія та охорона природи)*. Афіша.
7. Гродзинський, М. Д. (Ред.), & Стеценко, М. П. (Ред.). (2003). *Заповідна справа в Україні*. Академперіодика.
8. Кирилюк, М. І. (2012). *Основи раціонального природокористування та охорона природи*. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.
9. *Конспект лекцій з дисципліни «Основи раціонального природокористування та охорони природи»*. (б. р.). РДТУ.
10. Кукурудза, С. І., & Перхач, О. Р. (2009). *Використання та охорона водних ресурсів*. Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка.
11. Маркіна, Л. М., Трохименко, Г. Г., Ушкац, С. Ю., & Жолобенко, Н. Ю. (2020). *Сталий розвиток довкілля*. НУК.
12. Михайленко, В. П. (2024). *Геоекологічні основи сталого розвитку*. Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
13. Руденко, Л. Г. (Ред.). (2007). *Національний атлас України*. ДНВП «Картографія».
14. Бедрій, Я. І., Джигирей, В. С., & Кидисюк, А. І. (1999). *Основи екології та охорони навколишнього природного середовища*.
15. *Охорона навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів в Україні*. (2001). Знання.
16. Петрушка, І. М., Хомко, Н. Ю., Мокрій, В. І., & Руда, М. В. (2018). *Стратегія сталого розвитку*. Видавництво Львівської політехніки.
17. Сафранов, Т. А. (2004). *Екологічні основи природокористування*. Новий Світ – 2000.
18. Мельник, Л. Г. (Ред.), & Дерев'янко, Ю. М. (Ред.). (2026). *Сталий розвиток*. Університетська книга.
19. Царенко, О. М., Нєсветов, О. О., & Кабацький, М. О. (2001). *Основи екології та економіки природокористування*. Університетська книга.

20. Шапаренко, О. Ю. (Упоряд.), & Шапаренко, С. О. (Упоряд.). (2002). *Червона книга України. Вони чекають на нашу допомогу*. Торсінг.

Допоміжна

1. Добинда, І. П. (2018). Пам'ятки археології як основа розвитку археологічного туризму Волинської області. *Науковий вісник Чернівецького університету: Географія, 795*, 53–59.
2. Добинда, І. П. (2013). Пам'ятки архітектури та містобудування Волинської області та їхні територіальні характеристики. *Науковий вісник Чернівецького університету: Географія, 655*, 27–31.
3. Добинда, І. (2022). Сучасний стан та перспективи природно-заповідного фонду Володимирського району Волинської області. *Науковий вісник Чернівецького університету: Географія, 839*, 82–90.
4. Добинда, І. (2025). Охорона природи як форма неутилітарного природокористування (на прикладі Володимирського району Волинської області). *Науковий вісник Чернівецького університету: Географія, 854*, 232–240.
5. Добинда, І. (2026). Ландшафтна репрезентативність локальної мережі природно-заповідного фонду Поромівської громади Володимирського району. *Науковий вісник Чернівецького університету: Географія, 857*, 137–146.
6. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». (1991). *Відомості Верховної Ради України, 41*.
7. Закон України «Про природно-заповідний фонд України». (1999). Парламентське видавництво.
8. Кравчинський, Р. Л., Корчемлюк, М. В., Хільчевський, В. К., Тимчук, Я. Я., & Стефурак, О. М. (2025). *Вивчення природних умов Карпатського національного природного парку: Абіотичний аспект* (В. К. Хільчевський, ред.). Фоліант.
9. Коржик, В. П., Чорней, І. І., та ін. (2005). *Національний природний парк «Вижницький»: природа, рекреаційні ресурси, менеджмент*. Зелена Буковина.
10. Савостіна, Ю., & Чехній, О. (2020). *Національні парки, озера та заповідники України. Путівник*. Самміт-Книга.
11. Шеляг-Сосонко, Ю. Р. (Ред.). (1996). *Червона книга України. Рослинний світ*. Українська енциклопедія.
12. *Червона книга України. Рослинний світ*. (2009). Глобал Консалтинг.
13. *Червона книга України. Тваринний світ*. (2009). Глобал Консалтинг.
14. Prysakar, V., Kovbinka, H., & Dobynda, I. (2025). Landscape and geochemical characteristics of the territory of the town of Vyzhnytsia, Chernivtsi region. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu: Heohrafiia, 853*, 16–24.

Інформаційні ресурси

1. Руденко, Л. Г. (Ред.). (2007). *Національний атлас України*. ДНВП «Картографія». http://wdc.org.ua/atlas/default.html

2. *Червона книга України*. (б. р.). https://redbook-ua.org/

3. Верховна Рада України. (1991). *Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»*. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text

4. *Природно-заповідний фонд України*. (б. р.). https://pzf.land.kiev.ua/pzf1.html

5. *17 цілей сталого розвитку*. (б. р.). Глобальний договір ООН в Україні. https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/

ПОЛІТИКА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Питання плагіату та академічної доброчесності регламентуються ЗУ «Про вищу освіту» та локально-правовими актами ЗВО:

- *Положенням про виявлення та запобігання плагіату у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича* https://www.chnu.edu.ua/universytet/normatyvni-dokumenty/polozhennia-pro-vyiavlennia-ta-zapobihannia-akademichnomu-plahiatu-u-chernivetskomu-natsionalnomu-universyteti-imeni-yuriia-fedkovycha/;
- *Політикою використання штучного інтелекту у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича* https://www.chnu.edu.ua/universytet/normatyvni-dokumenty/polityka-vykorystannia-shtuchnoho-intelektu-v-chernivetskomu-natsionalnomu-universyteti-imeni-yuriia-fedkovycha-zi-zminamy-zatverdzhenymy-vchenoiu-radoiu-chnu-imeni-yuriia-fedkovycha/
- *«Кодекс академічної доброчесності та етики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича»* https://www.chnu.edu.ua/universytet/normatyvni-dokumenty/kodeks-akademichnoi-dobrochesnosti-ta-etyky-chernivetskoho-natsionalnoho-universytetu-imeni-yuriia-fedkovycha/ .

Використання здобувачами освіти інструментів штучного інтелекту (ШІ) під час виконання навчальних завдань:

- *допускається за умови* дотримання принципів академічної доброчесності (здобувач освіти несе відповідальність за зміст, достовірність і результати поданої роботи, а у разі використання ШІ зобов'язаний зазначити факт і спосіб його застосування);
- *не допускається* використання ШІ як заміни самостійного виконання завдань або з метою порушення вимог академічної доброчесності;
- *додаткові обмеження чи вимоги* щодо використання ШІ можуть визначатися викладачем в освітньому процесі для конкретних видів навчальної діяльності відповідно до особливостей дисципліни.

  Студенти несуть **особисту** відповідальність за випадки їхнього порушення, враховуючи плагіат, списування, підказування тощо. У разі виявлення академічної недоброчесності вперше бали, зараховані студентові/ці за виконане завдання, скасовуються. Повторна практика недоброчесності може призвести до анулювання всіх нарахованих за курс балів.